

ارزیابی سازمان‌یابی فضایی سیستم‌های شهری کشور ایران با تأکید بر نقش اقلیم در دوره ۱۳۹۰-۱۳۳۵

سعیده مؤیدفر^{*۱}

۱- دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، استادیار دانشگاه حائری میبد، میبد، ایران (moayedfar@haeri.ac.ir)

چکیده

نظام شبکه شهری کشور ایران متأثر از شاخص‌های طبیعی و انسانی است و از این رو هر منطقه‌ای با توجه به آن‌ها نظام شبکه خاص خود را دارد که با سایر مناطق متفاوت است. نظام شهر و شهرنشینی در استان‌های مختلف کشور، سخت از شرایط طبیعی و سیاست‌های دولتی تأثیر پذیرفته و تغییرات اقلیمی ۵۰ ساله اخیر نیز در توزیع جمعیت و سکونت‌گزینی در نظام شهری کشور نقش بسزایی داشته است. هدف عمده این پژوهش، بررسی نقش اقلیم در تحولات کمی و جمعیتی نظام شهری ایران به‌خصوص در بین استان‌های مختلف اقلیمی کشور با تأکید بر شهرهای کوچک و میانی طی سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰ با استفاده از مدل آنتروپی می‌باشد تا میزان تعادل نظام شهری ایران بر اساس ماهیت اقلیمی مشخص گردد. تحقیق حاضر بر اساس روش توصیفی - تحلیلی و بر پایه اطلاعات کتابخانه‌ای و داده‌های آماری دوره‌های سرشماری از سال ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰ و با استفاده از مدل تحلیل فضایی آنتروپی به تحلیل شبکه شهری استان‌های کشور در اقلیم‌های گوناگون پرداخته است. یافته‌ها بیانگر آن است که ضریب آنتروپی با احتساب شهرهای کوچک در تمامی اقلیم‌ها و در تمامی سال‌های مورد بررسی کمتر از عدد یک بوده که در واقع کاهش ضریب آنتروپی، نشانگر عدم تعادل در توزیع جمعیت می‌باشد که علت این امر به‌خاطر تمرکز جمعیت در شهرهای بزرگ و میانی استان‌های واقع در هر اقلیم بوده، به‌گونه‌ای که حتی افزایش تعداد شهرهای کوچک هم نتوانسته نقش مؤثری در استقرار جمعیت داشته باشد. اما اقلیم سواحل دریای خزر هم از نظر تعداد شهرها و توزیع جمعیت و همچنین از نظر نقش شهرهای کوچک در تعادل فضایی وضعیت نسبتاً بهتری از بقیه استان‌های واقع در اقلیم‌های دیگر کشور دارد.

واژه‌های کلیدی: اقلیم، سازمان‌یابی فضایی، سیستم شهری، تحلیل فضایی آنتروپی.

۱- مقدمه

جغرافیا نظام علمی وسیعی است که با توزیع فضایی پدیده‌ها و روابط علی و معلولی آنها سر و کار دارد. جغرافیا به انسان می‌آموزد که چگونه از محیط خود برای زندگی بهتر استفاده کند و همچنین چگونه منابع محیط را حفظ و مدیریت کند [۱]. از طرفی در جغرافیا زمانی که از سامانه طبیعی یا نظام اکولوژیک صحبت می‌شود، بیش از ماهیت بوم-شناختی، بر ماهیت و محتوای محیط طبیعی تأکید می‌شود؛ در حالی که وقتی از سامانه انسانی یا نظام فضایی سخن به میان